

Стојановић Љубивоје*

Висока школа струковних студија
за васпитаче „Михаило Палов“, Вршац

Крсна слава као мисиолошка одредница у савременом свештенослужењу

Апстракт: У овом раду примарна смерница је указивање на место и улогу крсне славе у процесу тражења нових мисиолошких решења у савременом свештенослужењу. Важно је истаћи чињеницу да је процес „враћања вери“ у нашем народу с краја прошлог века почео тако што су многи почели изнова да прослављају крсну славу. Оно што је било потиснуто под притиском идеолошког једноумља постало је одредница вере. Сигурно је да многа домаћинства, свако на свој начин, прослављају крсну славу, али остаје отворено питање колико је то допринело евхаристијској и еклисиолошкој обнови. Важно је истаћи и то да у последње две године постоји проблем пандемије корона вируса која је много тога променила и пореметила, али и разоткрила. Тако видимо да тамо где је пировање главна одредница постоје непромишљане реакције свечара који умишљају да без мноштва присутних није могуће свечарење. За њих је сваки позив на промишљено гостољубље „издаја вере“, уз напомену да у таквим случајевима примећујемо апсолутно одсуство заинтересованости за богослужбени живот у храму. Све ово велики је изазов за савремено свештенослужење, уз напомену да крсна слава може бити покретач многих мисиолошких активности.

Кључне речи: Крсна слава, мисија, светенослужење, вера, Литургија.

Хипотезе о слави, од Вука Карацића до Димитрија Богдановића остале су хипотезе и проблем који до данас није решен (Филиповић 1985, 151).

Феномен крсне славе требало би промишљати као креативну стварност верског живота, појаву која надилази различите ставове истраживача тако што их не негира већ подстиче непрестано усаглашавање. Због тога то није проблем већ увек отворено питање које покреће нове токове црквеног живота, тако да у вези са крсном славом сваки одговор покреће неколико нових питања. Реч је о појави која има вишевековно трајање и покреће научне расправе које са непрекинутим интензитетом трају скоро два века. То јасно показује важност исправног приступа свим различитостима, са јасним одређењем да се препозна

---

* agarije 2013@gmail.com

оно што је најбоље у разумевању феномена крсне славе. То је посебно потребно кад се истражују мисиолошки елементи у намери да се нађу добре смернице да свечари постану литургијски субјекти. Чињеница да прослављање крсне славе подразумева више различитих сусрета, како у свечарским домовима тако и у светим храмовима, подразумева посебно промишљање исправних начина за успешну комуникацију стваралачких субјекта. Крајња одредница требало би да буде смислено заједничење остварених верника са пуним уважавањем слободе сваког учесника у заједничкој радости. Важно је, такође, разликовати радост вере од весеља које оптерећује свечарење онда кад се потисне смисао прослављања светих различитим облицима испразног пировања. Проблем испразног дружења и пировања уочио је у своје време антички мудрац Платон: „Многи се не знају забављати својим разговором због слабог образовања, па за скупе новце унајмљују свираче“ (цит. према: Спасојевић 2010, 27).

Слободно можемо рећи да, и поред различитости разлога окупљања савремених свечара и оновремених пироватеља, ове речи, ипак, осликавају поједине свечарске скупове деведесетих година прошлог века као појаве површног свечарења. Једнострана критика са дистанце у стању неостварене заједнице не доприноси побољшању стања и често све усложњава до бесмислених спорења. Само онда када добронамерност постане стварно стање, критика постаје добра поука и корективна стварност. Због тога је потребно тражити и налазити смислене мере које различитости препознају као потенцијале за подстицање културе дијалога. То значи да све треба да се посматра у најширем могућем контексту.

Период интензивног свечарења траје од јесени до пролећа, па слободно можемо рећи да су Митровдан (Свети Димитрије Солунски) и Ђурђевдан (Свети Великомученик Георгије) одреднице календара свечарења, иако имамо прослављање крсних слава и изван тих датумских оквира, али у много мањем обиму него у овом периоду. Да ли то има везе са турским ропством и хајдучима или са пољским радовима тешко је утврдити, али сигурно је да су се људи руководили тиме да сви укућани буду на окупу и у свечарској пуноћи како би указали гостољубље онима које су позивали на крсну славу. Из тога слободно можемо закључити да је прослављање крсне славе од самих својих почетака до данас прихваћено као изузетан догађај у животу сваког појединца, сваке породице и црквене заједнице. Због тога је потребно да се све појаве везане за прослављање крсне славе, од најпозитивнијих до мање прихватљивих, па чак и оних тешко прихватљивих, посматрају са стварном критичком одговорношћу. Само тако могуће је доћи до добрих закључака који могу допринети бољитку вере и успешности црквене мисије у савременом свету.

Сведоци смо чињенице да се крсна слава означава и као „крсно име“, што указује на то да је реч о догађају крштења оних који се могу означити као први свечари. Све то разумећемо ако се сетимо једног новозаветног библијског догађаја из периода мисионарских активности Апостола Павла. Реч је о догађају из 1. века на нашим просторима, тачније у Македонији. Наиме, после чудесних догађаја, тамничар који је поверовао речима Апостола Павла и крстио се, по-

стао је хришћанин. Записано је: „И одмах се крсти он и сви његови. И уведе их у дом и постави трпезу, и радоваше се са свим домом својим што је повјеровао у Бога“ (Дап 16, 33–34). Ова радосна гозба може се разумети као добар темељ на коме је касније изграђено кућно свечарење. Наравно, ово није и не може бити научни аргумент него се пре може разумети као прапочетак или праслика онога што се данас зове крсна слава. Мишљења сам да је ова чињеница чак и научно заснованија од тврдње о „ларима и пенатима“ или о кућним божанствима из паганског периода као основама крсне славе. Такође, ако знамо да у то време још увек није било организованог прослављања светих као током каснијег периода црквене историје, онда нас неће збуњивати чињеница што не постоји запис о конкретном светитељу који би се евентуално прослављао када се ово догодило. Овде се ради о самим почецима организованог црквеног живота, јер добро нам је познато да су у граду Антиохији, мало пре наведеног догађаја, ученици „први пут названи хришћани“ (Дап 11, 26). Све ово недвосмислено показује да је могуће крсну славу сместити у дубљи и шири контекст вере, без непотребних уопштавања и свођења само на прошлост једног народа. Реч је о нечему што је важно обележје црквене пуноће, у којој постоје одређене специфичности свакога народа тако што се пројављује ненарушива саборност, заједницење многих у Христу.

Важно је не присвајати крсну славу и никоме је не наметати или ускраћивати. Потребно је препознати је као добру могућност за напредовање многих у вери. То захтева смислено промишљање њених креативних потенцијала са жељом да се оделотворе сви мисиолошки аспекти који проистичу из свечарског чина. Због тога је важно исправно разумевање светитељства и свечарења које се утемељује на Христовом чудотворењем присуству у Кани Галилејској (Јн 2, 1–11), што стварно превазилази Иродов пир (Мт 14, 1–14). Само онда када препознамо разлику између два наведена догађаја, уз нагласак да радост вере није сместива у пролазна весеља, моћи ћемо да стварамо осмишљене пројекте за боља мисиолошка постигнућа у нашем времену.

Еклисиолошки смисао светитељства

Само онда кад на прави начин разумемо смисао светитељства, крсну славу можемо да промишљамо на прави начин. Тада видимо да прослављање светих има едукативну функцију и доприноси узрастању у вери, оно није следбеничко дивљење него је „ревновање за веће дарове“ (1Кор 12, 31). То подразумева активно заједницење у сапричасној радости и несместиво је у било какве издвојене скупове по приватним домовима, који немају богослужбено утемељење. Дакле, све се остварује у Телу Цркве где постоји јасан поредак служби и дарова тако што „исти Дух дели свакоме понаособ како хоће (...) да се удови подједнако брину један за другога“ (1Кор 12, 11–25). Знајући све ово, сигурно је да ћемо светитељство разумети као човеков одговор на Божији позив: „Будите свети јер сам ја свет“ (Лев 19, 2; 1Пт 1, 15). Важно је да разумемо смисао на-

веденог Божијег позива сваком човеку а не само привилегованим појединцима, што ће нам помоћи да будемо слободни од „хагиографског прозелитизма“ (Васиљвић 2010, 9). То значи да нећемо феномен светитељства „оптерећивати етичким нормама успешности, јер се тако губи онтологија светитељства“ (Склирис 2005, 10). Само онда кад разумемо да сви који то желимо можемо да будемо „заједничари светости Његове“ (Јевр 12, 10). Овакав приступ покреће наше стваралаштво у стварности обожења као добре могућности, где је најважније да победимо идеологију равнобоштва која се коначно окончава као идолопоклонство. Због свега тога, потребно је пројавити богословску одговорност и озбиљност приликом суочавања са нетачним тврдњама појединаца о светитељима и свечарењу. Ту је битно да знамо и следеће: „Црква је онтолошки света, хришћани су етосно подобни (...) Нехришћани пак, захваљујући логосности целокупне твари која чезне да буде освештана“ (Перовић 2010, 110). Светитељство и прослављање светих са крајњим циљем да и сами будемо свети велики је дар љубави Божије који подразумева одговорност и подвиг верујућих људи. То није неко повремено сећање него је континуирано памћење сходно речима Христовим: „Тако да се свијетли свјетлост ваша пред људима, да виде ваша добра дјела и прославе Оца вашега који је на небесима“ (Мт 5, 16).

Потребно је, дакле, одговорно поступање верујућих људи у свему и према свима, јер „неверујуће људе не збуњује то што постоје светитељи, него их више збуњује што сви хришћани нису свети“ (Евдокимов 1997, 49). На то указује и други аутор који сведочи да „реч свето често озбиљно и са поштовањем употребљавају људи који иначе себе сматрају нерелигиозним“ (Колаковски 1987, 34). Наравно, код мањег броја таквих појединаца приметна је сколоност ка боготворењу светитеља, као што је случај са Светим Василијем Острошким. Тако имамо изјаве „православних атеиста“, посебно из Црне Горе, који сумњају или не желе да верују у Бога, али прихватају светитељство Светог Василија Острошког. Ова и друге сличне појаве су велики мисиолошки изазови који подразумевају мудро и безазлено опхођење како би се очигледно трагање таквих за смислом живота на адекватан начин покренуло из њихове и наше самоизолације у добронамерну комуникацију. Добра полазна основа је препознавање животне остварености светитеља уз искрено поштовање људских подвига и добротe. Остао је још један корак ка богочовечанској пуноћи живота и потребно је доста разумевања и љубави да их покренемо и уверимо да трагају даље од циља да човек „довијека живи“ стварно, а не само у успоменама. То је могуће кад разумемо сведочење Апостола Павла да свети „овај свијет употребљавају као да га не употребљавају“ (1 Кор 7, 31), као и да „ништа немају а све посједују“ (2Кор 6, 10). Они су сведоци могућности обожења човека а не прегатоци који нам се намећу истицањем себе и само својих заслуга. Све што раде испуњено је богочовечанским смислом и неупоредиво је са пролазном славом као успехом појединца о коме се прича са дивљењем и поштовањем, без истинског заједничења. На то указују речи:

Светост је дата људима из љубави и сваки човек позван је у светост. Али то бива у Оваплоћеном Богу и Његовим Духом Светим одушевљеном Телу – Цркви. Светитељи су се у овој свету борили и трудили, јер човек је биће прегнућа, биће труда и напора, биће подвига (Јевтић 2010, 393).

Светост није само одсуство греха, него присуство Духа Светога (Евдокимов 1997, 65).

Кад је човек у заједници са Богом способан је за све (Зизјулас 1998, 102).

Бог даје благодат и љубав, човек уноси слободу и подвиг, из ове сарадње прозилази мера хришћанске личности или светост живота (Кардамакис 1996, 64).

Дакле, свети Божији угодници које ми прослављамо у црквеној пуноћи требало би да динамизују нашу побожност, што значи да није добро да се то прослављање своди на стварање изолованих култова. Такво нешто прераста у не-црквене скупове у којима недостаје богочовечанско садејство због површног приступа подвигу светитељства. Тада се у први план стављају различита чуда која задовољавају тренутне потребе присутних уз одређене добити култних места, што доводи до различитих поједностављења. Због тога није смислено превиђати дубине светитељских подвига уз знање да су „утемељени и укоренењени у љубави (...) познају љубав Христову која превазилази разум“ (Еф 3, 18–19). Када успемо да на овај начин промишљамо велика и дивна чуда као заједничко дело Цркве, онда нећемо у први план стављати било ког човека него ћемо се стварно возглављивати у Телу Цркве. Све ћемо мерити љубављу Христовом а не својим потребама. То доприноси исправном разумевању светости као дара Божијег и светитељства као човековог одговора на Божији позив. Тако сви заједно учествујемо као просвећени свечари у слављењу Бога и прослављању светих Божијих угодника.

Прослављање светих у црквеној пуноћи

Диван је Бог у светима својима (Пс 67, 36).

Праведник ће се спомињати увек (Пс 112, 5).

Да не будете лењи него да подражавате оне који вером и истрајношћу наслеђују обећања (Јевр 6, 12).

Сјећајте се својих старјешина који вам проповиједаше ријеч Божију, гледајте на свршетак њихова живота, угледајте се на вјеру њихову (Јевр 13, 7).

Литургијско сабрање, као и друга богослужења и свештенорадње, на најбољи могући начин сведоче благодатно-подвижничку пуноћу црквеног живота. То је, пре свега и изнад свега, помињање и памћење свега што јесте, што је било и

што ће бити. То није периодично сећање на давне догађаје и олако предвиђање следећих догађаја, него је истрајно сведочење живота у времену и вечности. Будући свесни да се увек сабирамо у Христу и са Христом, као и једни са другима, знајући да је „Исус Христос исти јуче и данас и у векове“ (Јевр 13, 8), трудимо се да све буде „благообразно и уредно“ (1Кор 14, 40). Реч је о сабрању „овде и сада“ на коме оно од јуче и сутра добија смислену пуноћу са јасном одредницом оцрквљења свакога учесника у богочовечанској пуноћи. То је активно стваралаштво које искључује пасивно дивљење. У супротном, постоји опасност неразумевања, што доводи до следбеничке једностраности која у својој површности покреће злурадост и злопамћење. То у даљем току доводи до апсолутног неразумевања светости светитеља свођењем свега на комеморативна подсећања са елементима колективне самодовољности. Тада су пратеће радње битније од саме суштине, што доприноси томе да се поједине светковине измештају из црквене пуноће у племенска окупљања. Чак и кад се „помињу“ Бог и светитељи, остаје много тога недореченог све док се не разуме усавршавајућа смисленост светитељства у његовој благодатно-подвижничкој пуноћи.

Добро су нам познати детаљи у вези са Христовим распећем, васкрсењем и вазнесењем, током којих видимо апостоле како из почетних страхова и сумњи полако узрастају у радост вере. То напредовање осмишљено је трезвеном радосћу која је слободна од сваког страха и свих злонамерности. Тако опредељени стичу добро знање о свему. Будући свесни да се „кроз многе невоље улази у Царство Небеско“ (Дап 14, 22), превазишли су стање пасивног чекања спремношћу на свакодневно „сараспињање и саваскрсавање са Христом“ (2Кор 4, 10). Снагом таквог уверења, први хришћани победили су насиље својих прогонитеља који у свом необузданом бесу нису препознали лепоту вере. Заведени мржњом, мислили су да ће убијањем неистомишљеника постићи нешто. Они су трагичне жртве Каиновог комплекса којег нису препознали и обуздали у себи (Пост 4, 3–16). Светитељи Божији на њихову зловољу одговарали су истином и добронамерношћу. На челу те колоне добронамерних сведока вере стоји Архиђакон Стефан који се моли за своје мучитеље: „Госпode, не урачунај им грех овај“ (Дап 7, 60). Интересантно је да један од оних који су учествовали у насиљу над верским неистомишљеником, младић Савле, пошто је постао сведок вере, јасно сведочи свима нама где налази снагу своје вере: „Јер је мени живот Христос, а смрт добитак“ (Фил 1, 21).

Ово се може означити као продужени оптимизам који надилази оквире времена, улазећи у незауостављиву динамику вечности. То је логика христоликости, јер „ако је ко у Христу нова је твар“ (2Кор 5, 17). Због свега тога, можемо да закључимо да је слављење светих стваралачко осадашњење свих и свега, надилажење временских оквира и не може бити повратак у прошлост. Наравно, није реч о негацији било кога и било чега, већ је реч о афирмативном превазилажењу свих нејасноћа и недоречености. Кроз све токове црквене историје, присутно је прослављање светих Божијих угодника као нешто изворно хришћанско и ту не постоји ништа што би указивало на преузимање од било кога. То што у

свим религијским и друштвеним системима постоји нешто слично не може се прихватити као податак који потврђује било какво преузимање. Наравно, треба рећи да је дубоко у сваком човеку усађен порив ка препознавању и поштовању добра, што у неким случајевима брзо прераста у идолопоклонство и идеологију равнобоштва. Снага хришћанства заснива се на слободи од идолопоклонства и због тога су у доба великих гоњења и светих мученика за веру хришћани јасно говорили да „цар није Бог“, па стога нису желели да учествују у испразним култовима. Победили су снагом своје љубави која је створила свето мноштво добрих људи. То су хероји вере који су свој подвиг осмислили непоколебљивим човекољубљем према свима. Због свега тога, хришћанска вера и теолошка наука заснивају се на уважавању свих у спасоносној стварности живота. То је оно што сведочи непатворену оригиналност црквеног живота у којем је прослављање светих увек живо памћење а не повремено сећање на људе и догађаје из прошлости.

Заправо, празновање светих на најбољи могући начин показује неупоредиву различитост у односу на идеолошки култ личности или религијско идолопоклонство. Неистрошиви оптимизам карактерише прослављање светих јер је ту просвећивање сваког човека примарна одредница свештене успомене на светитеље Божије. То није ритуално окупљање зарад самоистицања и приказивања пред другима него је одговорно саучествовање у светости са жељом да се испуне јеванђелски позиви Христови да будемо „со земљи и свјетлост свијету“ (Мт 5, 13–14), трудећи се да покренемо на добро сами себе и једни друге, као и оне који су изван црквене заједнице. Ту је важно стећи и сачувати радост вере која је далеко изнад ритуалних слава и весеља, што подразумева стално промишљање заједничке одговорности свих верника. Будући свесни да су светитељи снагом богољубивог човекољубља превазишли све окове и сва ограничења снагом вере у Христа, а не пркосом према било коме или било чему, ми прослављамо њих трудећи се да заједно са њима „сами себе и једни друге и сав живот свој Христу Богу предајемо“. Знајући све ово, знаменити свештенослужитељ и угледни теолог сведочи:

Ако је истина да човек најбоље себе изражава кроз прослављање празника, кроз празничну радост, (...) онда је хришћанство много лакше схватити кроз његову радост и празнике него кроз апстрактне догматске и богословске дефиниције. Може се слободно и без претеривања рећи да хришћанин живи од празника до празника, као и да ти празници духовним смислом боје свеколико време. (...) Неретко се чују приговори о негативној страни хришћанских празника, да су они праћени пијанчењем, нередом. (...) Но суштину било које појаве морамо посматрати не по њеном искривљавању већ по њеном правом смислу и назначењу. Стога се о хришћанским празницима увек мора говорити из перспективе њиховог изворног смисла (Шмеман 1996, 10).

Ово је важно усмерење које покреће истраживачки поступак ка разумевању смисла уместо бављења појавама које проистичу из погрешног разумевања суштине. Сигурно је да постоје појединци који су прослављање светих свели на догађаје у којима много тога одудара од црквене пуноће, али важно је бити добронамеран и то разумети као нецрквено чињење појединаца, а не свих хришћана. Важно је рећи да се тим питањем Црква одговорно и отворено бави, не изговарајући се него јасно указујући. То је у своје време препознао апостол Павле који отворено приговара онима који злоупотребљавају светковине: „Јер прије свега, кад се сакупљате у цркву, чујем да постоје подјеле (...) Свако своју вечеру прије других једе, те један гладује а други се опија“ (1Кор 11, 18–21). Сви добро знамо да у богочовечанској стварности црквеног живота све бива по слободи и без притиска, тако да неретко имамо много тога у поступцима појединаца што указује на недостатак елементарног човекољубља. То најпре показује да се ништа не догађа стихијски и по аутоматизму; све је условљено стањем учесника. Знајући све ово, потребно је да свако више исправља самога себе него што приговара другима. Прослављање празника добра је прилика да свако измери себе читањем и разумевањем живота светих, као и активним учествовањем у литургијском сабрању и другим молитвословљима. Тада живот сваког хришћанина постаје продужена гозба љубави, где је сваки верник истовремено и гост и домаћин који је у живој и животној заједници са Богом, светитељима Божијим, свима који живе црквену пуноћу, као и са сваким човеком и васцелом творевином.

Крсна слава у историјском контексту

Важно је рећи да прослављање крсне славе никако није иступање из литургијске пуноће и груписање око неког издвојеног култа. Основа крсне славе је гостољубље које се види кроз више библијских догађаја, и у старозаветној и у новозаветној историји. Примери Аврамовог гостољубља (Пост 18, 1–19), домаћина који је угостио Христа и апостоле на Тајној вечери (Мт 26, 17–19), путника за Емаус којима су се отвориле очи да препознају Христа онда кад је он преломио хлеб у њиховом дому (Лк 24, 13–35), као и многи други, сведоче нам високе домете богољубивог и човекољубивог гостољубља. Сам Христос у јеванђелском казивању јасно даје одреднице гостољубља: „Ходите благословени Оца мојега (...) јер огладњех и дадoste ми да једем, ожедњех и напојисте ме, странац бијах и примисте ме (...) Кад једном од малих мојих учинисте мени учинисте“ (Мт 25, 31–46). Само онда кад прослављање крсне славе заснивамо на овим темељима, јасно показујемо да смо саделатници са свима светима и да своју крсну славу прослављамо усавршавајући се у вери, а не да бисмо се показали пред другима. Поступајући на овај начин, нећемо се оптерећивати сувишностима које произилазе из различитих обичаја и бићемо слободни од сваког недостатка. Репрезентоваћемо црквену пуноћу са стварном и смисленом одговорношћу, што је могуће ако останемо утемељени у литургијској стварности неистроши-

ве радости која на прави начин уобличава добре обичаје и различите пратеће радње које постоје у вези са прослављањем крсне славе.

Важно је да видимо даље и више од посматрача са стране који из поступака свечара извлаче одређене закључке. Никако не би требало оспоравати њихову заинтересованост, без обзира на степен њихове добронамерности или злонамерности. Иако појединци често виде оно што желе да виде, важно је да ми чинимо оно што је добро, остајући у литургијској пуноћи. Наш задатак је да јасно покажемо да смо ушли у црквену пуноћу, будући слободни од свих облика неутемељене духовности и крајњих промашаја свођењем крсне славе на леп и пожељан обичај којим се разликујемо од других. Такво нешто може нас одвести на многе странпутице због погрешног приступа свештеном чину крсног имена који сваком хришћанском дому даје одредницу светиње, где се остварује благослов кроз побожне свештенорадње. То никако није паралелна литургија и не може бити замена за литургијско сабрање, али јесте благословена радња. Тако ћемо превазићи све психологизме свођења крсне славе на култове предака, лара и пената, митског заштитника и слично (Карић 1887; Лилек 1899; Васић 1901; Трухелка 1930; Чајкановић 1985; Чајкановић 1994). Важно је истаћи став да је „све у вези са религијом старих Словена у домену научних теза“ (Дворниковић 1936, 10). У вези са овим питањем важно је напоменути термине: „летурђија“, „крсно име“, „панађур“ (панегирик – похвала – Љ. С.), „памет светоме“, „ломиме хлаб“ (Караџић 1867; Богдановић 1985; Недељковић 1991). Неки аутори изводе чин прослављања крсне славе из празничног бденија и литијских стихира на вечерњој служби са петохљедницима, у којој постоје хлеб, уље и вино, са јасним нагласком да то нема никакве везе са парастосима за преминуле претке. Неки аутори прослављање крсног имена доводе у директну везу са примањем хришћанства и крштењем појединаца и читавих породица (Митровић 1985, 280). Ово би требало прихватити са доста резерве јер, ако знамо да је црквена пракса била да се нови хришћани крштавају пре свега на Божић и Васкрс, онда остаје питање зашто нико не слави те празнике као крсну славу (Богдановић 1985, 487). Али овде треба дубље размислити, јер је пракса крштавања после верске поуке (катихизације) и крштавања на велике празнике била актуелна у првим вековима, док је то у 12. и 13. веку вероватно била ретка појава. Али приговор треба одговорно промислити јер покреће трезвеност у истраживању, приликом чега је важно уважавати све стваралачке доприносе. У том смислу, требало би пажљиво анализирати ставове аутора који апсолутно негирају паганску прошлост указујући на култове старозаветних патријарха и пророке, оптужујући притом друге ауторе, пре свих Чајкановића, за „потпуно занемаривање хришћанског наслеђа“ (Драгојловић 2008, 287–290). Много је отворених питања, али треба рећи да је уложено доста труда у вези са истраживањем порекла и суштине крсне славе. Савремени аутори више се баве христјанизацијом славских радњи са жељом да исправно усмере свечаре у вези са славским обичајима (Калезић 1989; Ранковић 1989; Попадић 2002). Иако није могуће успоставити смислене корелације различитих ставова свих аутора на тему крсне

славе, њихов труд није занемарљив и најбољи резултат свега јесу многа отворена питања, што доприноси квалитету нових расправа, пошто су скоро сви били свесни да нису дали последњу реч.

Кад је у питању постојање различитих примера прослављања крсне славе у прошлости, познати су многи примери који сведоче добре еклисиолошке основе и харитативну димензију. „Јасно се говори о давању милостиње на благодане: Свету Недељу, Свету Петку, Благовести, Божић, Васкрс, Светог Георгија“ (Truhelka 1911, 237). Сигурно је да неки аутори, оптерећени предрасудама, не могу у потпуности да схвате разлоге и начине прослављања, па пишу: „Славе светитеље али не верују да они могу да утичу на живот њихове породице“ (Bandić 1997, 240). Ако дубље промислимо, видећемо да је аутор посведочио одсуство себичног интереса код свечара, као и све елементе паганског култа „домаћег божанства“. У жељи да нагласи идеју родбинског окупљања без елемената светости, својим наводом указује на одсуство идолопоклонства и статичне побожности. Суштина славе је сасвим другачија од пуког окупљања, што нам сведоче речи да је у крсној слави најважнија „трпезица за ниште и убоге“ (Шеровић 1933, 32). Тада „свечарски астал“ (Поповић 1952, 243) постаје место сусрета Бога и човека, тако што су гостољубље и даривање мере остваривости.

После различитих тескоба којих је пуна наша црквена и народна историја, већина побожних људи вратила се прослављању крсне славе и приметно је стварно поштовање према вери. Постоје добри покушаји и часне намере многих да остваре црквену пуноћу и то је велики изазов за савремене свештенослужитеље. Потребно је са пуно уважавања покренути све ка дубљем и осмишљенијем остварењу у вери. То не значи дресуру или контролу било кога, већ је реч о подстицању на радост вере. Свако носи неки терет, па ако не можемо да помогнемо једни другима, не оптерећујмо себе и друге додатним теретима. Сходно Христовом позиву свима који су уморни да се одморе, јер његов „јарам је благ и бреме је лако“ (Мт 11, 30), потрудимо се да никога не оптерећујемо собом. Само тако моћи ћемо све своје различитости да прихватимо без икаквих оптерећења и насиља једних над другима. Крсна слава је добра полазна основа у процесима покајања, праштања и помирења јер садржи у себи велико бесценблага. Навешћу један пример из осамдесетих година прошлог века, а реч је о препирци мештана у једном селу у околини Лознице. Та препирка је увелико прерасла у вербални сукоб који је био на граници физичког обрачуна. Све је стало кад је старији саговорник заменио јаке речи и надгорњавање тихим гласом, говорећи: „Да ми не долазиш на славу и да ти ја не долазим на славу, показао бих ја теби. Али, како да прекинемо да се зовемо? Како да се погледамо у очи? Ко сам ја и ко си ти да прекидамо оно што траје деценијама?“ Мислим да управо тако можемо темељити добре процесе помирења у овим данима неспоразума и неповерења.

Уз ово је важно истаћи дубљи смисао гостољубља кроз старање о немоћнима и потребитима који нису „свечарски узовници“, него кроз гостољубље према њима ми гостимо самога Христа. Сам Христос дао нам је интересантан предлог који би требало сваки свечар да промисли:

Кад дајеш ручак или вечеру не зови пријатеље своје, ни браћу своју, ни рођаке своје, ни богате сусједи, да не би онда они и тебе позвали и вратили ти. Него кад чиниш гозбу зови сиромаше, богаље, хrome и слијепе. И блажен ћеш бити што ти они немају чиме вратити (Лк 14, 12–13).

Ове јеванђелске речи Христове веома су јасне и лако оствариве у црквеном животу јер свему дају меру и смисао. У контексту крсне славе дају добре смернице и само је потребно да свако, по својој богодарованој слободи, промисли и осмисли свој свечарски поступак: да ли ће му бити примарно богољубиво човекољубље или самоистицање, да ли жели да угости Бога и светитеља или само изабране са којима ствара један затворен систем у коме нема места за све. Ако узмемо у обзир неке свечарске здравице, видећемо да се понекад све своди на окупљање изабраних. То се види на више места у здравицама, али најочигледније се све то показује у речима: „Добри ти гости све долазили, све звани и одабрани, злим Бог не дао“ (Недељковић 1991, 226).

Наравно, не мора да значи да је ова жеља апсолутно неприхватљива, јер ако све посматрамо по принципу „с ким си онакав си“ разумећемо избор пријатеља, али потребно је крсној слави дати много шири контекст од гошћења одабраних где је „незваном госту место за вратима“, све у жељи да се не ремети свечарски амбијент. Али, ако се све то поједностави, онда се губи смисао прослављања светих и све је сведено на пировање. Радост крсне славе не искључује весеље са мером и ту је важно да Господ има места како би све било као на сведаби у Кани Галилејској, где Господ надомешта све недостатке и претвара воду у вино (Јн 2, 1–11). То подразумева отвореност за све, а не свођење свега на „зване и изабране“. Ако се ово превиди, прети опасност да се свечарење претвори у Иродов пир где људске несугласице кулминирају до безумља (Мт 14, 1–12). Обазривост је неопходна како би се очувао смисао светитељства и свечарења у пуноћи радости и креативног весеља. Сигурно је да се у амбијенту у којем се од дима цигарета не виде икона и кандило, када нико никога не чује, све мери врстом и количином јела и пића на столу, без размишљања о немоћним и потребитим људима који оскудевају. Ту би требало казивању „Бог дао“ додати питање: „А како ти узвраћаш? Да ли си и ти дао онима који теби неће узвратити?“ Ово не би требало разумети као приговор или ометање свечарског чина већ као позив да се свему даде дубљи смисао и узвишеније поступање. То је у своје време разумео београдски парох између два светска рата, који у свом роману *Осамдесет свечарских дана* пише о једном свечару, газда Радичу, који је сањао Светог Николу чије име је славио. Он му, између осталог, говори: „Током целе године најгори ми је мој дан јер се у моје име учини толико зала и неправичности да ми се цела душа тугом замрачи (...) То што називаш слављењем није слава, ту се госте само одабрани док гладни и бедни гладују и цвокоћу од зиме“ (Богићевић 1936, 155–157).

Сигурно је да се овде ради о покушају аутора да једном добро смишљеном причом, са јасном намером, исправи лоше навике у вези са слављењем крсног имена. Аутор је дефинитивно свестан стварног стања, па идући даље у својим

промишљањима наводи да је поменути свечар објавио да не слави славу са угледним званицама већ са „малим и безначајним“ који су од свих заборављени. Реакција непозваних на гозбу била је то да су такав поступак прогласили за лудост. Свакако, аутор није мислио да може било шта променити једном причом, али је записао нешто што извире из јеванђелских садржаја и ослања се на тренутно стање, због чега говори о јављању у сну и „прекору свеца“, знајући да такво нешто може померити све набоље. Скоро један век прошао је од овог записа и више од двадесет векова од јеванђелских записа о „малим“ и „великим“, али проблеми себедавања и суживота у радости увек су исти. Само онда кад се на радости утемељује весеље, свако је отворен за свакога јер се полази од жеље да једни другима будемо „помагачи у радости“ (2Кор 1, 24). Евидентно је да постоје многобројни записи о начинима припреме, посним и мрсним јеловницима и другим садржајима који покрећу домаћина ка одговорном гостољубљу. Ништа од тога није сувишно јер све то покреће стваралаштво, о чему сведочи и чињеница да је крсна слава препозната као нешто лепо и свето што једном народу даје добро место међу свим народима. Та чињеница требало би да покрене нова мисиолошка истраживања и активности, у намери да се свему даде што више харитативних елемената који надограђују подвиг свечарења.

Закључак

Савремено свештенослужење требало би да све своје активности усмери ка тражењу добрих решења да свечаре учини литургијским актерима који нису затворени у себе, своје домове и свој круг гостију. Из тог зачараног круга позивања и узвраћања потребно је изићи тако што ће се задржати све добре релације, уз отвореност једних и других према сабрању у храму на Литургији, али и спремност да се покаже одговорност према потребитим и немоћним. Можда би било добро стварати свечарске фондове на нивоу парохијске заједнице, где би се посебно ангажовали најближи сарадници пароха. Сигурно је да појединци увелико помажу онима које познају и то не би требало престајати, али остаје отворено питање нашег међусобног поверења и спремности да се све уведе у добар поредак. То би допринело стварању живље комуникације у самој заједници тако што би се сви заједно ослободили од службених релација у којима је све подељено на кориснике и извршиоце црквених услуга. Све се тако осмишљава динамиком здравог човекољубља у којој је руководно начело јасан став: „Јер се трудимо за добро не само пред Господом него и пред људима“ (2Кор 8, 21).

Одговорност свештенослужитеља у вези са овим је највећа и важно је придобити поверење верних људи и бити истрајан у доброти, не обазирјући се на неумесне приговоре. Због тога, важно је да свештенослужитељи својим поступцима настоје да буду мудри и безазлени, „не рањавајући њихову слабу савест“ (1Кор 8, 12). Тако се све покреће напред јер је све осмишљено добром жељом да се „одсијече повод онима који траже повод“ (2Кор 11, 12). Тако превазилазимо све несигурности у себи и око себе, што је могуће само доброделатном

истрајношћу. То разуме Апостол Петар који каже да „тако чинећи ућуткујемо незнање безумних људи“ (1Пт 2, 15). То не значи негацију било кога, већ је реч о непристајању да нас обесхрабрују неумесни приговори и неосноване сумње недобронамерних. Важно је бити у сагласју са свима, али није добро да се праве компромиси које намећу недобронамерни. Они мисле да су само они увек и у свему у праву, не увиђајући да својим поступцима обустављају добре токове културе дијалога. Свештенослужитељи у свему овоме не би требало да подлегну било чијој злонамерности, како неумесним препиркама тако и непристајањем на повлачење и прихватање нечега што не доноси добробит свима. Христос нам је показао пут и начин опхођења у таквим ситуацијама и пред агресивним појединцима. Наиме, када га је безумни војник ударио по образу, уместо окретења другог образа поставио му је питање: „Ако зло рекох, докажи да је зло; ако ли добро, зашто ме бијеш“ (Јн 18, 23)? Овим поступком није негирао оно што је рекао у Беседи на гори (Мт 5, 39) него нам је показао да се доброта развија у дијалогу, а не повлачењем пред лажима и насиљем недобронамерних људи. Знајући све ово, свештенослужитељи би требало да увек јасним речима покрећу разговор са свима, сходно ставу апостола Павла о „разговорном гласу“ који покреће све на добро: „Али у цркви волим рећи пет ријечи умом својим да и друге поучим, него ли хиљаде ријечи језиком“ (1Кор 4, 20).

Сходно овом усмерењу, сваки свештенослужитељ требало би да своје дело утемељује на чврстом темељу вере, а не на песку лаковерности (Мт 7, 24–27). Тако ће имати јасан став о свему и бити на корист многима са којима је у непрекинутој комуникацији. Чињеница да су храмови осим на Божић и Васкрс више празни него испуњени верним народом, требало би да покрене добро промишљање како охрабрити савременог човека да буде активни литургијски учесник а не само добар домаћин који „уредно прима свештеника“ и прославља крсну славу. Основно питање овде јесте да ли је том човеку неко рекао да, поред спољашњих манифестација побожности које се показују кроз светковине и прилоге, постоје исповест и причешће. Шта спречава свештенослужитеља да обрадује такве људе непролазном литургијском радошћу? Не верујем да је страх од „губитка“ донатора, али, ако боље размислимо, видећемо колико је неодговорно поступање према очигледној добронамерности приложника и свечара. То је погрешно због тога што подилазећи им, често из разлога умишљене пристојности, превиђамо и нашу и њихову духовну и душевну стагнацију због погрешне претпоставке да је давањем од себе „задужио Бога“ који ће увек „замурити бар на једно око“ пред човеком који финансира све црквене пројекте. Много боље је руководити се начином опхођења Апостола Павла према људима различитих друштвених амбиција и реализација:

Јер не тражим ваше него вас (2Кор 12, 14).

Не као да тражим дара, него плода који се множи на корист вашу (Фил 4, 17).

У садашњем вијеку ваш сувишак да буде за њихов недостатак, да и њихов сувишак буде за ваш недостатак, да буде једнакост. Као што је написано: Ко је много сакупио није му претекло. Ко је мало сакупио није му недостало (2Кор 8, 14–15).

Треба рећи да поменути апостол на умесан начин користи библијски податак из старозаветне историје који се тиче периода изласка из Египта и хода кроз пустињу, конкретно у вези са чудесним догађајем хране са неба (Изл 16, 18), са јасном намером да све релације преусмери из борбе за опстанак у стање састрададне и самоодречне љубави у пуноћи литургијске радости. Тада све што чинимо добија динамику добродетељи јер се свако стара о свакоме, не престајући да даје све од себе у жељи да оствари пуну животну успешност. Ово су теме које окупирају човечанство одувек и биће приметне и присутне свагда и свугде. Одговорно свештенослужење требало би да буде слободно од потребе за притиском било кога, али и без повлађивања било коме на штету других. Крсна слава добра је тема и истовремено обухвата собом и унутрашњу и спољашњу мисију. Због тога је важно да се све смислене активности сведу на следеће предлоге.

Прво, потребно је поучити свечаре да се постом и молитвом припреме за своју крсну славу, исповеде се и причесте на дан славе. Овде је важно не наметати никоме строги пост. Кад се достигне црквени поредак, онда су довољни среда и петак као посни дани, осим ако није период неког вишедневног поста. Причешће је најважније, а све остало је питање различитих могућности. Важно је да то постане пракса која ће свечарење осмислити дубином и узвишеношћу сапричасне смислености.

Друго, потребно је упознати свечаре са животом светитеља кога прослављају тако што ће се штампати житија, што је врло успешно урађено у Бачкој епархији. Није довољно само та житија разделити или распродати, већ је потребно и појаснити их како не би дошло до погрешног разумевања. Познат ми је пример кад је један угледни прота, с обзиром на то да су у једном дану прослављана два света, изабрао житије светог са подебљаним словима, а домаћин је славио другог светог. Дао му је погрешно житије, што је довело до неспоразума јер је домаћин знао кога слави, а прота је мислио да он боље зна. Ипак, све је добро окончано. Такође је интересантан случај када је један човек после славе накнадно прочитао житије Светог Трифуна и закључио да је он понижен чињеницом што је Свети Трифун чувао гуске, док његов комшија слави Светог Стефана Дечанског. Пажљивим разговором и појашњењем о светима и светости, он је одустао од беса против свих.

Треће, славске водице не би требало изостављати јер су предуслов за припрему славског колача, чак и онда кад се исти наручује из различитих разлога. Непотребни су приговори и прозивке оних који славски колач не спремају у свом дому. Такво нешто може само да покрене многе инате у намери да се неко покаже да није „гори“ верник од других. Овде је важно бити обазрив у опхођењу, како би верници препознали и прихватили добронамерност. Тада ће реч свештенослу-

житеља бити лековита, без обзира на то да ли је похвала или указивање на боље могућности. Због тога, никако не би требало „протрчати“ кроз свечарске домове; потребно је наћи времена за разговор, сачинити помјаник живих и мртвих за сваку кућу и у молитви сва та имена поменути. То подразумева постојање јасног увида о новорођеним или упокојеним у сваком дому. Изговор да нема довољно времена није умесан, јер често је изречен без претходног покушаја. Увек је могуће наћи времена да се запише нешто у вези са сваким домом и укућанима, јер то је показатељ свештенослужитељске одговорности, што ствара дубље релације. Такође, нема места брзопотезним радњама у чину освештања славских водица; ако је потребно може се почети и раније, али је важно не само да се стигне у сваку кућу већ и да се са свима разговара. То је важан мисиолошки алат који се скоро и не користи, а тамо где постоји видимо да је литургијски живот веома динамизиран. Ради бољег увида навешћемо један опомињући приговор: „Та појава која као брзи воз пробрља молитве (...) затим постави нека питања, онда уопште не чује нити га занима одговор, да би се затим хитро дигао, узео хонорар и одмаглио“ (Мандић 2014, 78). Ово је опис једног догађаја у коме је аутор домаћин који није могао да победи свој бес и разочарање. Али, без обзира на његове намере, едукативан је податак о томе шта се очекује од свештенослужитеља. То је смирено опхођење, топла реч и превазилажење ужурбаности, јер такво нешто код појединаца буди бунт против осећања сопствене безначајности, што њих покреће на различите поступке. Зато би било добро из овог примера извући добру поуку, не доживљавајући га као атак против вере већ као вапај немоћног човека који је то записао и оставио нам драгоцен податак.

Четврто, славске колаче требало би доносити у храм после Литургије, и то тако што ће после завршетка литургијског сабрања почети заједнички чин резања славског колача (за здравље живих укућана и сродника) и освећења славског жита (за покој душа преминулих предака). Ово је важно због тога што се прекида пракса брзопотезних улазака једног свештеника у десетине домова на дан славе, што не доприноси пуноћи свечарске радости. Стара пракса само угрожава радост јер нико никог не разуме, сви би да се код њих задржи свештеник што дуже, а док не дође бес нараста, десетине људи седи и чека, коментаришући и измишљајући разлоге задржавања. Праксом доласка домаћина у храм на дан славе, уз причешће, сви су на добитку у делу вере. Ово је велики изазов који захтева доста разговора и разумевања, али може допринети стварном бољитку свих и свега.

Пето, треба покренути свечаре на старање о немоћнима и потребитима стварањем свечарских фондова на нивоу парохијске заједнице, као и личним активностима сваког свечара и госта. Требало би процесе гошћења и доношења поклона осмислити тако што ће се један део јела на трпези одвојити за сиромашне, као и неки проценат од поклона који се може или уложити у неки фонд или дати конкретној особи која је у немоћи и потреби. Само тада радост постаје отворена, а свечари и гости постају креатори бољих међуљудских односа и показују да стварно славе Бога и прослављају Божије угоднике, уподобљавајући се љубави Божијој својим добрим чињењем.

Библиографија

Ђирилична:

- Богдановић, Д. (1985). „Крсна слава као светосавски култ“, у: *О крсном имену*. Београд: Просвета, стр. 486–511.
- Богићевић, Љ. (1936). *Осамдесет њ свечарских дана*. Београд: Привредни преглед.
- Васиљевић, М. (2010). *Светиосић божанска и људска*. Београд: Институт за теолошка истраживања, Православни богословски факултет Универзитета у Београду.
- Васић, М. (1901). *Слава – крсно име*. Београд: Просветни гласник.
- Драгојловић, Т. (2008). *Пајанизам и хришћанство у Срба*. Београд: Службени гласник.
- Евдокимов, П. (1997). „Луда“ љубав Божија. Манастир Хиландар.
- Зизјулас, Ј. (1998). *О људској способности и неспособности*. Београд: Богословски факултет Српске православне цркве.
- Јевтић, А. (2010). *Од Ојкривења до Царства Небеског*. Острог, Тврдош, Никшић, Врњци: Јасен.
- Калезић, Д. (1989). *Крсна слава у Срба*. Београд: Сферос, Словесна сфера.
- Караџић, В. (1867). *Живот и обичаји народа српског*. Беч.
- Кардамакис, М. (1996). *Православна духовност*. Манастир Хиландар.
- Карић, В. (1887). *Србија*. Београд: Краљевска српска државна штампарија.
- Лилек, Е. (1899). „Етнолошки пабирци по Босни и Херцеговини“, у: *Гласник земаљског музеја* 11 (1899), стр. 699–721.
- Мандић, А. (2010). *Мера за меру*. Београд: YES – PRO.
- Митровић, А. (1985). „Крсно име није ни патаренског, ни српског, ни православног порекла“, у: *О крсном имену*. Београд: Просвета, стр. 277–286.
- Недељковић, М. (1991). *Слава у Срба*. Београд: Вук Караџић.
- Перовић, Д. (2010). *Пројава хришћанског етоса*. Београд: Институт за теолошка истраживања, Православни богословски факултет Универзитета у Београду.
- Попадић, Д. (2002). *Светиосавски пример контекстуализације Јеванђеља*. Нови Сад: МБМ – плас.
- Поповић, Д. (1952). *Срби у Будиму од 1690. до 1740*. Београд: Култура.
- Ранковић, Љ. (1989). *Српске славе и верски обичаји*. Шабац: Глас Цркве.
- Склирис, С. (2005). *У ојлегалу и зајонетки*. Београд: Православни богословски факултет Универзитета у Београду.
- Спасојевић, М. (2010). *Здравице код Срба*. Бања Лука: Бесједа.
- Трухелка, Ђ. (1930). „Ларизам и крсна слава“, у: *Гласник српског научног друштва*, VII, VIII, стр. 1–35.

Филиповић, М. (1985). „Слава, служба или крсно име у писаним изворима до краја 18. века“, у: *О крсном имену*. Београд: Просвета, стр. 151–192.

Чајкановић, В. (1985). „Владислав Скарић – Постапак крсног имена“, у: *О крсном имену*. Београд: Просвета, стр. 337–341.

Чајкановић, В. (1994). *Сѣудије из српске религије и фолклора*. Београд: БИГЗ.

Шмеман, А. (1996). *Тајне њразника*. Цетиње: Светигора.

Латинична:

Bandić, D. (1997). *Carstvo zemaljsko i carstvo nebesko*. Београд: Библиотека XX век.

Truhelka, Ć. (1911). „Testament gosta Radina“, у: *Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini* (juli–septembar 1911), str. 355–375.

Slava as a Missionary Reference in Modern Pastoral Practice

Summary: The title of this paper clearly points at our research goals, which is defining the place and the role of *slava* (Serbian traditional custom of annual celebration of family patron saint) in new missionary strategies and in modern-day parish practice of Serbian Orthodox Church. An important fact, which should be mentioned in the beginning of our research, is that the process of return to faith, starting at the end of the past century, began as renovation of *slava* custom. That, which was forcefully repressed by communist ideology since the middle of 20th century, suddenly became the primary feature of the Orthodox faith of our people. For some, *slava* was perceived as a defining characteristic of both faith and nationality, which, if nationalistic prejudice dominates person's worldview, inevitably becomes theological problem. Most Serbian families celebrate *slava*, each in its own way, but it is still unclear how much did this custom contribute to the development of Eucharistic mentality in our Church. Therefore, primary pastoral goal should be the transformation of religious mentality, from the state of passive observers of traditional customs to the state of active participants in Liturgy and Eucharistic life. Meanwhile, COVID-19 pandemic disturbed many aspects of religious life, including the practice of *slava*, but it has also unraveled many of its serious problems. For example, in the cases of families which insist on the attendance of many guests at *slava*, there were strong reactions against social distancing. Each call for celebration with limited number of guests was, for them, betrayal of faith, although many of them were always not particularly interested in Church's Eucharistic worship. These facts represent great challenges for contemporary pastoral practice, but it is also clear that *slava* might be a good basis for many missionary activities. Its primary goal should be the integration of all the faithful into the life of Liturgy, i.e. into Church's Eucharistic community.

Key words: Slava, mission, pastoral practice, faith, Liturgy.